

⁴ Чернишова Н. В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2003. – С. 123.

⁵ Там само. – С. 129.

⁶ Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 230–231.

⁷ Кудрявцев В. Н. Право и поведение. – М.: Юридическая литература, 1978. – С. 40.

⁸ Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий / Отв. ред. Яценко С. С., Шакун В. И. – К.: Правові джерела, 1998. – С. 73.

⁹ Бажанов М. И. Уголовное право Украины. Общая часть. Конспект лекций. – Днепропетровск: Пороги, 1992. – С. 66.

¹⁰ Якубович М. И. Учение о необходимой обороне в советском уголовном праве. – М.: Изд-во «Высшая школа», 1967. – С. 69.

¹¹ Милуков С. Ф. Обстоятельства, исключающие общественную опасность деяния: Учебно-научное издание. – СПб.: Об-во «Знание», 1998. – С. 21.

¹² Сверчков В. В. Уголовное право. Общая часть: Краткий курс лекций. – М.: Юрайт-М, 2005. – С. 148.

Резюме

У статті досліджуються різні підходи до з'ясування сутності поняття уявної оборони. Визначено місце уявної оборони у системі кримінального права України.

Ключові слова: уявна оборона; помилка; обставина, що виключає злочинність діяння; необхідна оборона.

Резюме

В статье исследуются разные подходы к определению сущности понятия мнимой обороны. Определено место мнимой обороны в системе уголовного права Украины.

Ключевые слова: мнимая оборона; ошибка; обстоятельство, которое исключает преступность деяния; необходимая оборона.

Summary

In the article various point of view to ascertain the real meaning of the imaginary defense is investigated. Place of imaginary defence in the system of criminal right of Ukraine are defined.

Key words: imaginary defence; mistake; circumstance excluding criminality of an act; necessary defence.

Отримано 24.01.2011

Д. В. ДУДАРЕЦЬ

*Дмитро Володимирович Дударець, аспірант
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України*

ПРИЧИНОВИЙ ЗВ'ЯЗОК У ЗЛОЧИНАХ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ШЛЯХОМ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Дослідження будь-якого правового явища в Україні може бути поглиблено за рахунок вивчення його аналогів у законодавствах інших зарубіжних країн. Процеси глобалізації диктують необхідність уніфікації і гармонізації законодавств як країн дальнього зарубіжжя, так і сусідніх країн. Тому і виникла необхідність їх порівняльно-правового дослідження.

П. Дегай зазначає, що не один народ не посувається в науці власними своїми силами. Просвітництво є плодом досвіду, споглядань, відкриттів багатьох століть, і не лише предки потомкам, а й один народ іншому передають досягнуті успіхи в науках¹. Тому дослідження правових явищ інших країн є актуальним.

До злочинів проти життя і здоров'я, що вчиняються шляхом бездіяльності, належать склади злочинів ненадання допомоги і залишення в небезпеці. Тому, об'єктом дослідження даної статті являється причинний зв'язок у складах злочинів ненадання допомоги особі, що перебуває в небезпечному для життя стані, та залишення в небезпеці, сформульованих у відповідних статтях кримінальних кодексів країн СНД та Модельному КК для цих країн. Ці країни взяті не випадково. Це зроблено у зв'язку з тим, що кримінальні кодекси у цих країнах формувались у той же період, що і кримінальний кодекс України, а тому їх дослідження може дати необхідні поради для подальшого удосконалення вітчизняного законодавства.

Необхідно зазначити, що в Україні діяння ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані виявляється диференційованим. Тобто, в Україні, за таку бездіяльність передбачена відповідальність двома окремими складами злочинів: 1) ненадання допомоги (ст. 136 КК України) і 2) залишення в небезпеці (ст. 135 КК України).

Потреба розгляду причинового зв'язку у складах злочинів іноземних держав виникла у зв'язку з дослідженням побудови загального складу злочину ненадання допомоги, розкриттям його елементів. Як відомо, причиновий зв'язок – це реально існуючий зв'язок, і кримінальне право не може вплинути на його існування. Тим не менш, у нормах кримінального права відображується розуміння причинового зв'язку тим чи іншим народом у певний проміжок часу. У зв'язку з цим, як ми помітимо пізніше, причиновий зв'язок у злочині ненадання допомоги у кримінальних кодексах країн СНД неоднаковий.

Дослідженням даного питання займалися такі вчені, як Ю. О. Власов, Я. О. Миц, Н. Г. Александрова, О. М. Костенко В. В. Бабаніна та ін. Тим не менш, дослідження загалом стосувалися розгляду елементів складу злочину залишення в небезпеці. Питання ж щодо особливостей причинового зв'язку у злочинах ненадання допомоги залишалося відкритим. Тому, своїм завданням ми ставимо дослідження причинового зв'язку у злочинах ненадання допомоги за законодавством країн учасниць СНД та Модельному КК для цих країн.

Метою дослідження є порівняння статей вітчизняного Кримінального Кодексу (далі – КК) із статтями КК країн СНД, та Модельного кодексу країн учасниць СНД із застосуванням концепції винної причиновості і формування на цій основі можливих пропозицій для українського законодавця.

О. М. Костенко зазначає, що причиною, що породжує злочинні наслідки у складі злочину згідно із концепцією «винної причинності», має визнаватися винне діяння як суб'єктивно-об'єктивний фактор². А далі, говорячи про ч. 3 ст. 135 КК України, вказує правило, відповідно до якого, якщо у складі злочину має місце так звана «подвійна вина», то в цьому складі має бути і так званий «подвійний причинно-наслідковий зв'язок»³.

Кримінальний Кодекс Російської Федерації (далі – РФ), встановлюючи відповідальність за таке діяння як ненадання допомоги, передбачає відповідальність лише за залишення в небезпеці (ст. 125 КК РФ). У даній статті немає кваліфікованих складів злочинів. Стаття 125 КК РФ («Залишення в небезпеці») сформульована таким чином: «Завідоме залишення без допомоги особи, що перебуває в небезпечному для життя або здоров'я стані й позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження через малолітство, старість, хворобу або внаслідок своєї безпорадності, у випадках, якщо винний мав можливість надати допомогу цій особі і був зобов'язаний про нього турбуватися або сам поставив його в небезпечний для життя або здоров'я стан, – карається»⁴. Тобто, ця стаття загалом відповідає ч. 1 ст. 135 КК України, проте, в ній вказується на небезпеку і для здоров'я на відміну від українського, де йде мова лише про небезпеку для життя.

Тим не менш, у Кримінальному Кодексі РСФСР 1960 року, поряд із злочинем залишення в небезпеці (ч. 2 ст. 127 КК РСФСР), існував відокремлений склад злочину за ненадання допомоги, який був передбачений ст. 127 КК «Залишення в небезпеці» (ч. 1)⁵. Але, разом із прийняттям КК РФ 1996 року, дане діяння було декриміналізоване.

Як за КК РСФСР 1960 року, так і за сучасним російським КК, причиновий зв'язок необхідно встановлювати лише між бездіяльністю особи і тим станом, у якому опинилась потерпіла особа (деліктом створення небезпеки). Кваліфікованого виду злочину залишення в небезпеці, який би містив відповідні остаточні (подвійні) наслідки (тілесні ушкодження, смерть) у КК РФ не передбачено.

Тому, можливим варіантом подальшого вдосконалення КК РФ є встановлення кримінальної відповідальності за ненадання допомоги будь-якою особою (криміналізація діяння), доповнення складу злочину залишення в небезпеці (ст. 125 КК РФ) кваліфікованим (+ ч. 2) і особливо кваліфікованим складом злочину (+ ч. 3), тобто подвійним причиновим зв'язком.

Модельний Кримінальний Кодекс для країн учасниць СНД у ст. 134 («Залишення в небезпеці») майже дослівно відтворює положення КК Росії 1996 року (ст. 125), хоч і прийнятий на декілька місяців раніше від нього⁶. Тому, Модельний кодекс містить такі ж варіанти удосконалення як КК РФ.

Щодо Кримінального кодексу Білорусі, то необхідно зазначити, що в одній статті, а саме ст. 159 КК «Залишення в небезпеці», розміщені, з точки зору Українського КК, взагалі три різні склади злочинів, що входять у різних частинах однієї статті. По-перше, це злочин, за який передбачена відповідальність за «Ненадання особи, що перебуває в небезпечному для життя стані, необхідної і такої, що явно не терпить зволікання допомоги...»⁷, по-друге – «завідоме залишення без допомоги особи, що перебуває в небезпечному для життя й здоров'я стані ...»⁸, по-третє, «завідоме залишення в небезпеці, вчинене особою, що сама по необережності або з непрямым умислом поставила потерпілого в небезпечний для життя або здоров'я стан ...»⁹. Тим не менш, з нашої точки зору, це один склад злочину, що специфічно сформульований. При цьому, причиновий зв'язок у даних трьох складах злочинів є винним і аналогічно до ст. 125 КК Росії є одинарним, тобто кінцевою точкою даних складів злочинів є делікт створення небезпеки. Настання подвійних наслідків дана стаття не передбачає.

Відповідно до кримінального кодексу Грузії відповідальність передбачена як за залишення в небезпеці (ст. 129 КК Грузії), так і за ненадання допомоги (ст. 128 КК Грузії)¹⁰. Це прості склади злочинів. Тобто, їх результатом є делікт створення небезпеки. Через це, причиновий зв'язок необхідно встановлювати між бездіяльністю і небезпечним для життя станом. Виразною характеристикою грузинського КК являється також і те, що він визначає поняття причинового зв'язку, і таким чином допускає можливість розміщення теоретичних положень в кримінальному кодексі. Так, у ч. 1 ст. 8 КК Грузії передбачається, що «якщо відповідно до статті даного Кодексу злочин тільки тоді вважається закінченим, коли діяння спричинило протиправні наслідки або створило конкретну небезпеку здійснення таких наслідків, необхідним є встановлення причи-

нового зв'язку між цим діянням і наслідками або небезпекою»¹¹. Тобто, даний КК прямо говорить про необхідність встановлення причинного зв'язку між діянням і деліктом створення небезпеки, і таким чином підтверджує можливість існування подвійного причинного зв'язку між бездіяльністю і деліктом створення небезпеки, і між деліктом створення небезпеки і наслідком.

У Кримінальному кодексі Азербайджану встановлена відповідальність у двох складах злочинів за ненадання допомоги: у статті 143 КК «Залишення в небезпеці» і ст. 264 «Залишення місця дорожньо-транспортної пригоди»¹². Стаття 143 КК Азербайджану «Залишення в небезпеці» аналогічна ч. 1 ст. 135 КК України, проте досліджувана стаття обмежується лише простим складом злочину, тому говорити про подвійний причинний зв'язок немає змісту. У ст. 264 досліджуваного КК «Залишення місця дорожньо-транспортної пригоди»¹³ міститься злочин із подвійною формою вини, адже наявні два наслідки, а тому присутній подвійний причинний зв'язок.

Кримінальний кодекс Киргизії встановлює відповідальність за залишення в небезпеці. Як зазначає С. Молчанова, дана стаття (ст. 121 КК Киргизії) повторює ст. 125 КК Росії проте, на відміну від неї, в КК Киргизької Республіки передбачається кваліфікований склад¹⁴. Тим не менш, ст. 121 КК Киргизії¹⁵ є більш прогресивною по відношенню до КК інших держав пострадянського простору, в тому числі і Росії, адже, по-перше, містить кваліфікований склад залишення в небезпеці, а по-друге, точно відтворює норму права, як ідеальне правове явище. Законодавець лінгвістично вірно відображає цей причинний зв'язок формулюванням «діяння, що *потягли*», на відміну від подібного українського терміна «діяння, що *спричинили*» (як зазначено в ч. 3 ст. 135 КК України). Адже, якщо діяння винного спричинили такі наслідки, то необхідно вести мову про об'єднання причинного зв'язку, і, як результат, перетворення злочину передбаченого ч. 2 ст. 121 КК Киргизії на умисний злочин проти особи, що кваліфікується за іншими статтями КК. Тому, дане формулювання більш точно відповідає правилам законодавчої техніки, і через це, його доречно використати у КК України.

У кримінальному кодексі Armenії ненадання допомоги, і залишення в небезпеці містяться у одній статті кримінального кодексу, а саме у ст. 128 КК¹⁶. Досить цікавим є те, що у цій статті, поряд із простим, міститься кваліфікований склад залишення в небезпеці (ч. 3 ст. 128 КК). Разом із тим, ст. 244 КК Armenії вказує на спеціальний склад злочину, коли суб'єктом є водій, вказуючи, що «залишення місця дорожньо-транспортної пригоди особою, що керувала транспортним засобом і порушила правила дорожнього руху або експлуатації транспортних засобів, у випадку настання наслідків, передбачених ст. 242 справжнього Кодексу ... »¹⁷. При цьому, у даному складі злочину наявний подвійний винний причинний зв'язок.

У кримінальному кодексі Казахстану міститься ст. 119 «Залишення в небезпеці»¹⁸, в якій у ч. 2, на наш погляд, правильно сформульована диспозиція норми. Адже крім того, що в ч. 2 ст. 119 КК Казахстану вказується, що діяння *потягли* («повлекли»), а не спричинили вказані наслідки, ще й точно виписана форма вини щодо другого причинного зв'язку – *необережність*. Отже, у цьому КК правильно відображається концепція винної причинності, адже відображається подвійний характер причинного зв'язку, одночасно із вказівкою на те, що у даному складі злочину є подвійна форма вини. У КК Казахстану також є спеціальний склад злочину ненадання допомоги передбачений ст. 297 КК «Залишення місця дорожньо-транспортної пригоди»¹⁹, аналогічно ст. 224 КК Armenії.

Кримінальний кодекс республіки Молдова в ч. (1) ст. 163 КК передбачає відповідальність за залишення в небезпеці, як простий склад злочину, наслідком якого являється делікт створення небезпеки, а також в ч. (2) – за кваліфікований склад злочину, де вказується на «ті ж діяння, що *потягли з необережності*: а) заподіяння тяжкого тілесного ушкодження або іншої тяжкої шкоди здоров'ю, б) смерть потерпілого...»²⁰. Хоч, загалом, такий підхід законодавця є правильним, ми не маємо права відходити від диференціації відповідальності залежно від тяжкості наслідків розміщених у різних частинах однієї статті. Тому підхід сформульований у ч. 2 ст. 163 КК Молдови, що необґрунтовано прирівнює тяжке тілесне ушкодження, і тяжку шкоду з одного боку до смерті, на нашу думку, є не зовсім точним. Тому, ми вважаємо, що існує необхідність розвести ці наслідки по різних частинам однієї статті КК Молдови, для більш точного відображення концепції винної причинності.

У ч. 1 КК Таджикистану міститься одинарний винний причинний зв'язок, кінцевою точкою якого являється небезпечний для життя і здоров'я стан. Нестандартним являється кваліфікований і особливо кваліфікований склад злочину в ст. 127 КК Таджикистану. Зокрема, у ч. 2 цієї статті зазначається про «ті ж діяння, що *потягли з необережності смерть потерпілого ...*» (ч. 3 ст. 135 КК України), а в ч. 3 – «ті ж діяння, що *потягли*: а) людські жертви; б) інші тяжкі наслідки ...»²¹.

У кримінальному кодексі Узбекистану, подібного до КК Таджикистану, міститься лише одна стаття щодо ненадання допомоги, а саме ст. 117 КК Узбекистану «Залишення в небезпеці»²². Частина 1 цієї статті передбачає відповідальність за «залишення *без допомоги* особи, що перебуває в небезпечному для життя або здоров'я стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження, якщо винний був зобов'язаний і мав можливість надати йому допомогу або сам поставив потерпілого в небезпечний стан, що *потягнув середньої тяжкості або тяжке тілесне ушкодження ...*»²³. У ч. 2 ст. 117 КК вказується на «ті ж діяння, що *потягли смерть людини ...*»²⁴. А ч. 3 ст. 117 КК встановлює відповідальність за «ті ж діяння, що *потягли*: а) людські жертви; б) інші тяжкі наслідки ...»²⁵. Таким чином, особливістю КК Таджикистану і Узбекистану є вказівка саме на людські жертви, як кінцевий наслідок подвійного винного причинного зв'язку. Досить цікавим видається формулювання ч. 1 статті 117 КК Узбекистану. Адже, якщо взяти ідеальну модель даного

складу злочину (ч. 1 ст. 135 КК України), то, у ч. 1 ст. 117 КК Узбекистану передбачений кваліфікований склад злочину, що не зовсім відповідає законодавчій техніці побудови кримінально-правових норм, адже у частині першій ненадання допомоги має розміщуватися простий склад злочину із одинарним умисним причинним зв'язком. Таким чином, градація у ст. 117 КК Узбекистану зроблена по тяжкості наслідків. Проте, у злочині ненадання допомоги вона має здійснюватися крім цього і в залежності від виду (одинарний або подвійний) причинного зв'язку. Загалом, КК Узбекистану у всіх частинах залишення в небезпеці передбачає подвійний причинний зв'язок.

Тобто, проаналізувавши формулювання причинного зв'язку у КК країн СНД і Модельному КК для країн СНД, ми можемо зробити висновок, що КК України загалом відповідає концепції винної причинності у складах злочинів ненадання допомоги і залишення в небезпеці.

У той же час, правильне формулювання диспозицій норм, що відображають концепцію винної причинності в складах злочинів залишення в небезпеці у КК Таджикистану і Казахстану, можна було б використати в КК України. Адже, в кваліфікованих складах залишення в небезпеці зазначено про ті ж діяння, що потягли відповідні наслідки, а не спричинили їх, а також визначено суб'єктивну сторону діяння щодо наслідків безпосередньо в диспозиції норми, тобто вказується на винність причинного зв'язку.

¹ Дегай П. Взгляд на современное положение уголовного законодательства в Европе. – Санкт-Петербург, 1845 г. – С. 1.

² Костенко О. М. Концепція «винної причинності» у складах злочинів проти особи / О. М. Костенко // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: Матер. наук.-практ. конф. [Харків] 22–23 квітня 2004. / Редкол.: Сташис В. В. (голов. Ред.) та ін.. – К. – Х.: «Юрінком Інтер», 2004. – С. 22.

³ Там само. – С. 23.

⁴ Уголовный кодекс Российской Федерации № 63-ФЗ принят Государственной Думой 24 мая 1996 года, одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ukrf.narod.ru>.

⁵ Уголовный кодекс РСФСР от 27. 10. 1960 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lawrussia.ru/bigtexts/law_3558/index.htm.

⁶ Модельный Уголовный Кодекс принят Постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств – участников Содружества Независимых Государств 17 февраля 1996 года для государств – участников Содружества Независимых Государств Рекомендательный законодательный акт, Санкт-Петербург [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.iacis.ru/html/?id=22&pag=30&nid=1>.

⁷ Уголовный кодекс Республики Беларусь / Принят Палатой представителей 2 июня 1999 года / Одобрен Советом Республики 24 июня 1999 года. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – С. 97.

⁸ Там само. – С. 97.

⁹ Там само. – С. 97.

¹⁰ Уголовный кодекс Грузии / Науч. ред. З. К. Бигвава. Вступ. статья к. ю. н., доц. В. И. Михайлова. Обзорн. статья д.ю.н., проф. О. Гамкрелидзе. Перевод с грузинского И. Мериджанашвили. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – С. 178.

¹¹ Там само. – С. 87.

¹² Уголовный кодекс Азербайджанской республики / Научное редактирование, предисловие докт. юрид. наук, проф. И. М Рагимова Перевод с азербайджанского Б. Э. Аббасова. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – С. 103.

¹³ Там само. – С. 154.

¹⁴ Молчанова С. И. Преступное бездействие, посягающее на личную безопасность: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / М. И. Молчанова. – Тамбов, 2009. – С. 48.

¹⁵ Уголовный кодекс Кыргызской Республики / Принят Законодательным собранием Жогорку Кенеша Кыргызской Республики 18 сентября 1997 г (в редакции Законов Кыргызской Республики от 21 сентября 1998 г № 124, 9 декабря 1999 г. № 141, 23 июля 2001 г. № 77, 19 ноября 2001 г. № 92, 12 марта 2002 г. № 36) / Предисловие канд. юрид. наук., зам прокурора Санкт-Петербурга А. П. Стуканова, канд. юрид. наук, зам. начальника управления прокуратуры С.-Петербурга П. Ю. Константинова – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – С. 139–140.

¹⁶ Уголовный кодекс Республики Армения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.crime.vl.ru>.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Уголовный кодекс Республики Казахстан от 16 июля 1997 года № 167-1 (внесены изменения в соответствии с Законами Республики Казахстан от 9 июля 1998 года № 277-1, от 10 июля 1998 г. № 283-1, от 16.07.99 г. № 430-1, от 23.07.99 г. № 454-1) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://base.zakon.kz/doc/lawyer/?doc_id=1008032.

¹⁹ Там само.

²⁰ Уголовный кодекс Республики Молдова / Вступительная статья канд. юрид. наук А. И. Лукашова – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – С. 98.

²¹ Уголовный кодекс Республики Таджикистан / Принят Законом Республики Таджикистан от 21 мая 1998 года «О принятии Уголовного кодекса Республики Таджикистан». Введен в действие 1 сентября 1998 года Постановлением Парламента Таджикистана / Предисловие А. В. Федорова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – С. 114.

²² Уголовный кодекс Республики Узбекистан (с изменениями и дополнениями на 15 июля 2001 г.). Вступительная статья М. Х. Рустамбаева, А. С. Якубова, З. Х. Гулямова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – С. 118.

²³ Там само. – С. 118.

²⁴ Там само. – С. 118.

²⁵ Там само. – С. 118.

Резюме

У даній статті автор на основі концепції винної причиновості аналізує норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за ненадання допомоги в законодавстві країн СНД і Модельний кодекс для країн - учасниць СНД. Робиться висновок про відповідність Кримінальних Кодексів деяких країн СНД принципу винної причиновості, а також вказується на перспективи удосконалення КК України.

Ключові слова: подвійний винний причиновий зв'язок, ненадання допомоги, залишення в небезпеці, делікт створення небезпеки.

Резюме

В данной статье автор на основе концепции виновной причинности анализирует нормы, которые устанавливают уголовную ответственность за неоказание помощи в законодательстве стран СНГ и Модельном Уголовном кодексе для стран - участниц СНГ. Делается вывод о соответствии Уголовных Кодексов некоторых стран СНГ принципу виновной причинности, а также указывается на перспективы усовершенствования УК Украины.

Ключевые слова: двойная виновная причинная связь, неоказание помощи, оставления в опасности, деликт создания опасности.

Summary

In given article the author on the basis of the concept of guilty causality analyzes norms which establish a criminal liability for not giving help in the legislation of the CIS countries and the Modelling Criminal code for the countries of participants of the CIS. The conclusion about conformity of Criminal codes of some CIS countries to a principle of guilty causality becomes, and also it is underlined prospects of improvement of the Criminal code of Ukraine.

Key words: a double guilty causal relationship, unhelping, abandonments in dangers, delict of creation of danger.

Отримано 30.11.2010

Н. М. КАЛИНЮК

Наталія Миколаївна Калинюк, аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОЧНОЇ СТАВКИ В УКРАЇНІ

Докорінні зміни політичного, соціального й економічного характеру в Україні останніми десятиліттями охопили всі сфери суспільного життя та вагомо вплинули на стан злочинності, зокрема її кількісні показники, а також структуру і характер. Так, у криміналістичному розумінні значно розширилися та ускладнилися способи вчинення злочинів. Наприклад, злочинці розпочали активно використовувати для вчинення злочинів нові технічні засоби та знаряддя. Окрім того, підвищилася мобільність злочинців та їхнє технічне оснащення. Наведене стосується також й транснаціональної злочинності. Адже окремі злочинці та їхні групи активно використовують у своїй злочинній діяльності міжнародні зв'язки. Наприклад, застосовуючи авіаційний, автомобільний та інші види транспорту, Інтернет зв'язок, мобільний телефонний зв'язок, зброю, різні корупційні та незаконні схеми і технології, такі групи вчиняють злочини на території кількох держав.

Таким чином, правоохоронні органи України як й інших держав зіштовхуються зі значними кримінально-процесуальними проблемами при розслідуванні злочинів, а особливо злочинів транснаціональної груп. До таких труднощів дедалі частіше відносять поширені випадки відмови окремих учасників судочинства від давання показань та участі у кримінальному процесі. Однією з головних причин такої відмови є наявність великих відстаней між державами, у тому числі й відстаней між адміністративно-територіальними одиницями у межах конкретної держави. Наприклад, відстань між обласними центрами Луцьк – Луганськ становить 1219 км, а приблизний час у дорозі – 16 год. 25 хв.¹. Важливу роль відіграють також сучасні глобалізаційні причини, які об'єктивно зумовлюють активні міграційні процеси населення, у тому числі пов'язані з виїздом на тривалий час за кордон. У цьому контексті особливої уваги заслуговують питання дистанційного виклику і відповідно дистанційного допиту свідків, потерпілих, підозрюваних та обвинувачених, так само і їх виклику для проведення дистанційної очної ставки між двома раніше допитаними особами, в показаннях яких є суперечності. Є й друга психологічна причина необхідності запровадження дистанційної очної ставки в Україні. Адже нерідко очна ставка є неможливою через побоювання особи, яка давала правдиві показання, відтворити їх у присутності іншого учасника очної ставки. У цьому зв'язку, як вважає І. М. Букаєва, дистанційна очна ставка є необхідною як пред'явлення для впізнання поза візуальним контактом².